

1925

UNIVERSUL LITERAR

Supt conducerea D-ului N. IORGA

M. S. REGINA LA BALCIC

„Julietta”

200

Suflet basarabean

de N. IORGA

Într'o foaie din Chișinău am cetit dăunăzi însemnările d-lui Iorgu Tudor cu privire la acea îndelungată, foarte serioasă și mai ales adînc mișcată acțiune a Basarabenilor însiși, mult înainte de războiul neprevăzut, în firea și mai ales în urmările lui, care tindea la întoarcerea către viața poporului românesc înfățișată prin regatul de dincoace de Prut.

În aceste note ale unui scriitor care e și poet — și un poet de o reală inspirație — nu e ceia ce obișnuim noi a numi literatură: scrisul fabricat cu intenție, ieșit din lecturi stăruitoare, îndreptat după anume modele, mai ales din străinătate, disciplinat, revăzut, corectat și, pe de asupra, înscris în cutare sau cutare tagmă «estetică». Nu, în acele scurte frase tăcute sînt izbucniri de suflet, — adică tocmai ce a fost literatura la începuturile ei, cînd era marele fenomen național întrupînd ce era mai adînc în viața unei rase și ceia ce, fără editori, „public” și critici, ar putea să fie și azi.

Am cunoscut la Iași, pe o vreme cînd o anume critică bucureșteana făcea sluj la Nemți și pregătia starea de spirit dorită la «Kommandatur», pe poetul care a știut să deie expresie cugetului și simțirii celor umili, necărturari și buni din părțile moldovenești de peste Prut, Ma teevici. Ce curios pare în 1917 să învii cîntecul lui Gheorghe Sion: „Mult e dulce și frumoasă limba ce-o vorbim... Să rîzi un an de zile în cenacurile noii literaturi! Numai bietul popa n'auzise de așa ceva, cu toate că s'ar fi putut întîmpla ca el să fi cetit mai mult decît atîția cari adună titlurile ultimelor cărți răsfățate la vitrine. Și pă rechea poesiei de acum șaptezeci de ani a ieșit stingăce, naivă,

dar profund emoționantă, introducînd într'un ritm de multă vreme scos din us prin decisiune a obștii „scriitorilor romîni”, cu președinte, vice-președinte, casier și secretar, lucruri neașteptate, în fața cărora tresăria.

Uitați vă la Buzduganul nostru, ale cărui intervenții parlamentare, sincere și curajoase, sînt așa de puțin gustate de o majoritate în care nu e unul care să nu se creadă mai hitru decît dînsul. L-am văzut tot la Iași și tot pe vremea aceia, îmbrăcat ca „Muscal”, cu manta lungă de șaiac, cu cizme și cu șapcă, năvălind la mine în casă de eram sigur că a venit să mă omoare ca să-mi spuie două lucruri: că «tovarășii» vor merge cu Nemții — și nu l-am crezut, dar era adevărat — și că el vrea să cumpere cărți românești. Am aflat pe urmă eă el e poetul supt pseudonim al foii d lui Hallpa și n'a trecut multă vreme pînă să mă încredințez ca fierbe ceva supt această bună față de copil doritor de a ști lucruri nouă, multe solide și — românești. La scrisul lui puțini s'au uitat cu simpatie; ar fi

fost de ajuns să-l descurajeze. Dar el nu cîntă pentru „public” și pentru critici. E la dînsul nevoia interioară, e instinctul crea tor și mai e ceva: e caracterul reprezentativ al atîtora cari sînt ca dînsul, dar nu pot vorbi. Și iată o poezie în adevăr nouă care în chip firesc se desface din acest suflet „moldovenesc”.

Ei toți aduc, împreună cu fulgerătoare icoane neașteptate, cuvinte vechi, cuvinte locale, cuvinte rare, cuvinte create îndrăzneț, cum n'am gîndi noi că se poate, dar care se prind. Ritmuri ciudate, frînte, greșite adesea, alintă gînduri și simțiri care iese în vileag cum vor ele, nepăsătoare și une ori strașnic de frumoase. Din această patură geologică a romînismului răsar vietăți „literare” care pe pla iurile noastre au fost de mult stîrpite de glonte critice, teoriei și sistemului, de învățatura școlilor înalte, de călătoriile în străinătate, de gluma înveninată a cafenelei.

Am crezut că în Basarabia luăm un pămînt bun și un număr de oameni credincioși și supuși. Am luat mai mult: complectarea propriei noastre ființi morale și elemente esențiale de învoire pentru sufletul remănesc.

Bate vînt de toamnă, doamnă ¹⁾

Bate vînt de toamnă,

Doamnă,

Și e frig, și printre arini

Sita tunii nu mai cerne pulbere de flori de crini...

Pe cărările tivite 'n lung cu cetine de brazii,

Nu mai vezi pe nimeni azi,

Ca de cînd țineau soboruri și-au plecat plîngînd lăstunii,

Au murit de frig, pe straturi parfumatele petunii,

Iar din caierele zării de tuningine și sgura.

Toarce mina toamni 'ntr'una fire lungi de ploaie sură.

Goi și schitodaiți aguzii gem de mila crângilor

Și din fund de vîr suspină sufletul taîngilor...

1) Dintr'un volum în lucru.

*Sălcile de ینگă lac
Desnădărdute,
Bat matanii și desfac
Frunze ruginite.*

*Să mai umee tăcută ca o perină de atlas,
Din tot pilcul de-attadată doar o tebadă-a rămas...
— Bate vintul și o duce, și o poartă ca pe-o coală
Ruptă din caiet să taie fața lacului de smoală...*

Stefan Bălcești

O nouă carte de critică a d-lui N. Iorga¹⁾

de ION SÂN-GIORGIU

Ceia ce a impus încă de acum douăzeci de ani pe d-l N. Iorga în critica românească este talentul său de a caracteriza opere literare, scriitori și curente.

Cu o intuiție rară pătrunde răpe în miezul operei literare și cu o nemai întilnită inventivitate verbală descopere pentru fiecare operă poetică caracterisarea care consacră sau distruge. Critica sa incisivă și lapidară ca o formulă sau ca o sentință așează pentru totdeauna pe scriitor la locul de unde nici posteritatea nu-l va schimba.

Spiritul sintetic al învățatului, care, deprins să smu-gă esențialul din haosul evenimentelor istorice, se armonisează minunat cu visunea poetului, care nu se găsește în fața operei poetice ca un rece judecător, ci ca un îndrăgostit, cercetător de frumos.

Caracterisările literare ale d-lui N. Iorga, care isvor se din această contopire cu opera poetică, creînd o d-n nou în stilul lor nervos și plastic, sînt în critica românească singurul îndreptar pentru istoricul literar de mine.

Pe neașteptate d-l N. Iorga oferă publicului apusean o carte de critică, ce reprezintă un nou fel de a vedea și judeca literatura. Istoricul s'a oprit de data aceasta în fața unei părți restrinse din literatura românească spre a vedea în ea numai expresia societății românești a un anumit moment al dezvoltării sale. Chiar după titul ei: „Scriitorii realiști în România, ca mitori ai schimbării de mediu în veacul al XIX-lea”, arată lămurit punctul de vedere al criticului. Pen-

tru d-l Iorga literatura nu e un produs individual, nu e o simplă formă esteică, ci e rezultatul unei lungi elaborații sociale trecută prin sensibiliitatea și puterea de exteriorizare artistică a unei personalități. Șoala literară pe care a întemeiat-o d-sa și care poate înfrunta toate snobismele și modernismele zilei de astăzi, se sprijină tocmai pe această concepție că literatura trebuie să fie expresia unei realități psihologice și sociale.

Încercarea d-sale de a studia evoluția claselor noastre sociale prin prisma prosatorilor noștri e și originală și nouă. Căci, dacă în opera critică și istorică a lui Taine și Gervinus, de pildă, întilnim acest punct de vedere, va trebui să recunoaștem că, celor doi istorici literari li lipsesc cunoștințele istorice propriu zise și instructive, chiar și intenția de a reconstitui evoluția unui mediu social după documentele literare ale vremii. O încercare similară de critică etnologică a făcut o în timpur le mai noi istoricul literar german Josef Nadler cu a sa „Literaturgeschichte der deutschen Stämme und Landschaften“ (1912), dar și acesta pornia de la ideea de a explica literatura numai prin caracterele etnologice pe care acestea le are imprimate și nu de a explica și analiza o stare socială după operele literare (corespunzătoare cum procedează istoricul și sociologul N. Iorga).

Metoda explicată de d-l profesor Iorga este nouă și ea deschide noi posibilități de cercetare critice literare. De sigur că nu oricine poate fi îndreptățit să se folosească de o asemenea metodă, căci ea cere, nu numai o erudiție și o cunoaștere adîncită a stărilor sociale, dar și o intuiție de creator.

Cartea d-lui N. Iorga nu e decât o redactare mai atentă a prelegerilor pe care profesorul le-a ținut la Sorbona în iarnă trecută. D-l Iorga a voit să dea străinătății o imagine a prefacerilor vieții sociale românești pînă la marele războiu, folosîndu-se pentru aceasta de literatura epică a ultimelor decenii și a voit în același timp să recomande publicului apusean prosatori noștri mai de samă.

Din acest ultim punct de vedere prelegerile și acum în urmă cartea d-sale, însemnă și o rară manifestație de propagandă românească. D-l Iorga are însă, neprețuita însușire ca atunci cînd luptă pentru națiunea și cultura sa, să nu uite că are datoria imparțialității pe care și învățatul și criticul și-o impun.

De aceea cartea aceasta este mai mult decît o lucrare de propagandă. Ea este pe ینگă o înte esanță lucrare de sociologie, și o urmărire a evoluției prosei noastre de la Const. Nagruzzu pînă la Ion Agirbiceanu, întov-rășită de acele plătite și definitive caracterisări, care l-au impus în a acum douăzeci și cinci de ani pe d-l N. Iorga în critica românească.

D-l Iorga arată cum în prosa noastră se întilnește la început romantismul istoric, remarcînd cu drept cuvînt că nu e istorică a lui Const. Nagruzzu era lipsită de aprofundare și detaliu istoric, pe cînd acesta a lui Alex. Odobescu se sprijină pe o cunoaștere mai atentă a istoriei și se deosebește printr-o puritate de stil reobîșnută pînă la el.

Dar urmărind firmele societății românești în prosa timpului, d-l N. Iorga nu putea să nu se oprească la N. Filimon, care a știut să evoce cu a-ita talent prefacerile societății românești de pe la 1810-1820. D-sa vede urmînd acestei epoci literare una patriarhală, în care se disting trei povestitori de talent, Slavici, Creangă și Gane. Dacă în opera lui Slavici se întilnește o tărănime liberă ardelenescă și nepronunțată atitudine morală, în opera lui Creangă întilnim tărănimea moldovenească cu melancolia și umorul ei, iar în opera cu frumoase descrieri a lui N. Gane, o admirabilă zăgrăvire a vechei boerimi moldovenești. La toți cești evocatori ai vieții patriarhale de pe la 1880-90 d-l Iorga distinge mai ales atitudinea lor morală bine definită.

Pe Dimitrie Bolint neanu ca prosator d-l Iorga știe să-l prețuiască fără exagerare ca pe un romantic

1) N. Iorga — Les écrivains réalistes en Roumanie, comme témoins du changement de milieu au XIX-e siècle. Paris Librairie Universitaire J. Gamber — 1926

și liric ce nu și poate desmînti caracterul liric în romanele sale din care numai Elena merită să fie amintită. Duhul Zamfirescu, care a trăit multă vreme departe de țară, a știut totuși în romanele sale, scrise toate cu o deosebită îngrijire stilistică, să prindă atâtea aspecte din viața noastră socială și să ni dea, mai ales în romanul său principal: „În Războiu“ citeva pagini cuprinzînd o evocare a eroi-mului țărănesc. Foarte interesantă e și aprecierea asupra literaturii narative a lui Al. Vlahuță, care e o „protestare lirică în izolarea poetului individual, care se continuă într-o altă formă“. Vorbînd de Căraiale d-l Iorga crede că opera sa e mai puțin însemnată decît popularitatea pe care a dobîndit-o în ultimii ani, iar în prosa d-lui Brătescu Voinești remarcă unele aspecte bine priuse ale micii burgheșii muntene.

O deosebită însemnatate da d-l Iorga prosei d-lui Vilsan amintind și de curentul „Semănătorului“, a cărui realizare o vede cu drept cuvînt în punerea creatoare a lui d-lui Mihail Sadoveanu și în armonia perfectă a scriiturii sale. Reabilînd pe Girleanu după o lungă uitare din partea criticii contemporane, d-l Iorga nu face numai un act de dreptate, dar și unul de revisuire literară. De asemenea și însemnatatea pe care o dă rosei puternice a d-lui L. Agîrbiceanu e pe deplin meritată de către acest singur prozator al Ardealului și reprezentant al sufletului românesc de peste Munți.

Cartea d-lui Iorga e scrisă într-o franceză admirabilă și de o rară eleganță. Dacă mai adăugăm și faptul mișcător că d-l Iorga în tercalează în studiul său pagini alese traduse într-o franceză care și e să vedea tot farmecul originalului, atunci înțelegem pe deplin valoarea acestei lucrări unice, pe care numai d-sa ar fi putut-o scrie.

Orice corespondență pentru „Universul Literar“ precum și revizile sau cărțile trimise spre recenzie se vor adresa d-lui Ion Sân-Giorgiu, Calea Victoriei, numărul 89, scara B.

CEAHLĂUL

D-lui Nicolae Iorga

*Etern și nriș, întroienit de vreme,
Cu giuga de zăpezi în spate, sta Ceahlăul:
De veacuri a'ndurat și binele și răul,
Dar, stînd supt vijelii, în veci de veci nu geme!*

*Puternic și semet ridică alba-i frunte
Către albastrul cer, spre tuminosul soare:
Din nori posomorit privește lung în zare,
Cu ochi însireșinați de genele cărunțe...*

*Bătut de ginduri vechi și-aducerile-aminte,
Privește peste culmi, în vremii îndepărtate:
Hei, cite năvăliri n'au fost pe-aci, de gioate,
Dar cite deaturi vezi, sint toate a lor morminte!*

*Și cîți păstori străini, cu fatnicile turme,
N'au băciuit pe-aci cu seminții de neamuri,
Nici codrii verzi nu au atita frunză'n ramuri,
Dar toate au perit, odată cu a lor urme!...*

*Iară Ceahlăul alb, altar Dumnezeirii,
Și țării-Patriarc, privește'n zări și tace:
Ș'n veci de veci va sta pe plaurile dace,
Păstor bătrîn de neam, străjer al Nemuririi!*

I. Buzdugan

Vremuri și oameni

„Biralnța lui Vasile Green“

de I. Agîrbiceanu

Scumpule, dragule!, Ofă ea imbrășiindu-l din nou! Cit m-a tosi de frică! Da, vai n'o să-i facem nici un rău bietulu. Vasile, nu-t așa? Și avoi, de ce te temi? a-dause Vilma, desfăindu se de el și prîindu-l drept în ochi. N'o să se s'hibe nimic între noi doi, înțelegi? Mă iubesti, și atit. Atita-ți cer: să fii pri tenos cu mine, să mă privești d' schis cu ochii dumita e așa de dulci: să nu mă mai incunjuți, să nu fugi de mine, să mă iei cu tine în pimbările ce le faci. Să nu mă lași singură, înțelegi? Și eu voui fi fericită. Nimic nu-mi va mai lipsi.

Peptul ei se înalța des pînă ce vorbia, și o' rajiș palizi se mpurpurară. Andrei simți că Vilma vorbea sincer, se minună de nevinovăția acestei femei, și dragostea

lui, un fel de adorare acum, îi umplu sufletul cu dușie.

— Copil ce ești! zise el cu vocea a înc mîngîitoare, netezindu-i părul. Copil ce ești! spuse din nou. Dar nu cunoști tu povestea fluturului care se învîrte, jucl du-se în jucl luminării aprinse? Nu-și pîrlește rîpioarele, nu cade jertfă jocului fericirii?

Vilma își plecă ca ul în pieptu parul că se gîndește.

— Nu m-e frică! zise ea rîdîcîndu-și capul, dar nu-și dădea sama că rîdise pînă după urechi. Simția numai că n'are curajul să-l privească pe Rus în ochi.

— Iată ce red eu, adause după alt răstimp de gîdire, Vasile mă iubeste, nu-i așa?

— Ți-am spus că mai mult de-ait mine.

— Ei bine iubirea lui nu-i dă puteri să se poarte cu mine așa cum vezi? Dela o vreme eu am început a simți că numai din iubire îndură el toate. Crezi că noi amindoi tot din iubire, nu vom putea să... ne purtăm frumos, einstit?

— Esti copil și nu știi ce vorbești, Vilma. Cum ai putut rămâne copil până la vârsta ta? Dar este o deosebire: Vasile știe că nu-l iubești. Și apoi el are o taină; el, așa cum îl vezi, uscat și slab, cu ochii lui mistuindu-se în suferință, este un om superior. Nu trece peste marginea dreptului său... Pe când eu și chiar tu, cine știe... Ce spui tu e așa de frumos! Mi-am zis de când am intrat în casa asta și am simțit cum ți se deschide sufletul ca o floare. Foarte bine, o să mă cufund în această simpatie ca într'un nor de lumină și parlum. O să-mi facă bine trist-ți mele. Dar m'am oprit aici? N'am ajuns unde mă vezi, cu toată împotrivirea mea? Și... cine mă încredințează că odată nu voi merge și mai departe?

Andrei văzu că Vilma se înfiorază la cuvintele lui din urmă. Dar el pricepu că nu era un fior de spaimă, ci unul de voluptate, care părea că vine din adâncurile ființei ei, inconștient încă, dar fără să dea greș în vestirea furtunii care avea să vină.

S'invoră însă, ca doi prieteni să împlinescă dorințele femeii. Nu o va mai încunjura, nu o va mai lăsa singură, va lua o cu el la plimbare.

Vilma, după înțelegerea asta, fu veselă ca un copil cărui i-ai dat jucăria dorită de el cu înlocuire, ani de-a rindul.

Rusul se miră adânc de valul de lumină ce-i năvăli în ochi, în față, care încunjura parcă întreaga ei ființă, rînd din ea însăși. Andrei era trist, cu inima grea: simția că o iubește și mai mult.

Toate acestea se petrecură într-o zi senină din a doua jumătate a lui August. De-atunci casa Notarului se umplu iarăși de ris și veselie. Tot mai des Cozleni puteau să vadă la plimbare pe ulițele satului, pe cărările din finetele marginase pe ofițerul rus și pe notarășița. Ea înflorise dintr-o zi într'alta, și zburdă-nic a ei îl făcea adeseori să ridă chiar pe Vasile. În vremea asta începu lelele Ana să-l descoasă pe Notar de durerea lui tănuță. Și tot de atunci să supravegheze mai de aproape purtările Vilmei.

Începu să umble și gura satului. Într'una în șoaptă, vorbe spuse la u-

reche, semne ce-și făceau din cap și din minimele pe la porțile. Apoi tot mai deschis, femeile, babele, se mrau crucindu-se. Arunci cu piatra într-o femeie greșită, al cărui bărbat e dus de ani, zise într-o seară nevasta administratorului într'una femeii, unde erau și rudeniile de-le lelei Ana. Dar ce să mai zici de cele care zburdă fiindu-li bărbați acasă? Ea voi să ajungă vorba până la soacra no-ărășiții. Și ajunse. Dar doamna Ponori când vorbea așa nu știa că, sublocotenentul își bătă joc de amindouă surorile ei, fete mari. Satul însă știa de mult de asta, din șoaptele slujnicilor dela curte. Și o bătrână, clătînind din cap după Unguroaică, spuse gândul tuturor:

— Nu-s mai brze doamnele ca țărancele. Așa se pare.

X.

Vasile Grecu după ce văzu schimbarea din casa lui, înțel-se. Știa ce are să facă. Nici un drept să se pună în calea fericirii celor doi, nu avea. Știa că, dacă ar încerca, ar ajunge din nou într-o situație mincinoasă, că ar trăi iar din minciună. Deci el știa ce va face: va spune so-cră-sii, va spune Vilmei că pot începe despărțirea, că el e hotărât chiar de acum să se mute la Primărie, ori la mamă-sa. Sau, ceiace ar fi și mai potrivit, Ofițerul cu Vilma să se se mute în casa soacră-sa. Și așa stă goală.

Pe bătrâna trebuia să o încunoștinteze mai întâi, dar so-cră-sa tătea la oraș. În fiecare seară Vasile se hotărî să plece dimineața în oraș, dar nu pleca. În fiecare seară, pentru a se hotărî mai temeinic, intra, după slujbă în crâșma de peste drum.

Mărgineanul Mitru se mira de regu-aritatea umitoare cu care venia Notarul, așezându-se veșnic la aceeași masă din colț, în odaia pentru oaspeți. Bea singur-singurel. Bea și se gândea.

Abia se așeza pe scaun, își ducea mina la frunte și privirile lui arzătoare cădeau pe masă, ca și când acolo și-ar fi lăsat scrises gândurile lui seara trecută, și ca și când fără a ceti până unde ajunsese seara trecută n'ar fi putut gândi azi mai departe.

Și, din seară în seară, măsura vinului băut creștea. Birtașul nu l'ntreba nimic, nu lăsa pe nime să pătrundă în odaia de oaspeți fiind notarul era acolo. Vedea că Vasile Grecu e roș de o durere.

Acasă, se ra, sosă tot mai tirziu. Gîndurile care-i așteptau cum

să și îndeplinească planul erau tot mai multe, tot mai luminoase. Dar ajuns acasă, hotărîrea lui de-a pleca dimineața la oraș, cădea ea o pasere cu cripa trîntă.

Cum era aprins de vin, intra în discuții mari cu Andrei Vasilievici Potrov. În casă era voe bună, seninătate, o atmosferă de dragoste. Începu să nu mai ho-easă nici băutura dela masă. Vilma se ingrăia. Pentru Andrei, pentru Vasile?

Ofițerul, la dorința celor doi soți, cînta adese ori, și baritonul lui adînc umplea sufletul Vilmei de furtună, iar al lui Vasile cu gânduri înalte. Simția o pornire pe care n'o putea birui de-a fisice: Existența sufletului, a vieții viitoare, realitatea lumii materiale. Ori că Vasile era obicinuit cu ast'el de subiecte, ori că vinul îi ascuțea drăcește intelectul, dar Andrei Potrov une ori abia-l mai putea urmări, abia-l mai putea înțelege. Se cufundau amindoi într-o viață ideală care adeseori îi ametea ca o băutură tare.

De citeori, noaptea tirziu, după ce Vilma se retrăsese ei urmau cu aprindere discuția începută! Uneori îi apuca dimineața cu lampa aprinsă și cu băutura pe masă.

Ametit de vin, întins în patul lui care părăsise acum dormitorul și stătea în odaia de-a treia, cea mică, Vasile Grecu se întrebă: Pentru ce să merg la oraș? Mai este vreme! Lucrurile n'au ajuns așa de departe cum am crezut eu. Și apoi ce s'ar face ea? S'o rușinez așa înaintea lumii? Dar ea m'a luat pe mine de bărbat? Ea mi-a cerut mina? N'am luat-o eu? Și acum să-i dau cu piciorul pentru că n'am putut-o face fericită? Ei, drăcia dracului! Încă n'am căzut așa de adînc.

Gîndurile acestea îi treceau prin cap, cum s'ătea întins în patul rece. Pe unele le spunea tare. Alteori vorbea singur, cu ceasurile. Pomena de bucur a lui de-acum: unde ar mai putea întinde astfel de discuții dacă i-ar alunga din casă? Și cu cine!

Iar el, din ce trăește acum? Din disputele acele cu Rusul. Strășnic cap are Andrei, dar a lui e mai tare. De cite ori mi-l întindă de nu mai poate răspunde un cuvînt?

Și de ce are el plăcere așa de mare în discuțiile aceste? Ce discuții? Adevărate lupte! Mai strășnice ca cele din seminar! Ii plac, nu se poate lipși de ele, fiindcă îl împuezesc. Îl descoasă înțel suri pe care înainte nu le putea pătrunde,

carei se păreau întunecate, și iată acum sînt luminoase ca lumina.

De multe ori după astfel de frământări, din odață porii un geamăr adînc, ca de un înjunghiat, apoi se făcea liniște. I se împînta în suflet, ca un cupt, conștiința că Vilma îi coplește dela hotărîrea lui. Iubirea, care-i creștea în suflet pe mîrșă ce o vedea pe nevastă-sa înflorind de iubire și viață. Pentru ce nu era el Andrei Vasili vic Petrov? Ar fi răbdat, ar fi așteptat o viață, numai să fi putut ajunge el, Vasile Grecu ceea ce e azi pentru Vilma Andreiu Vasili vic Petrov!

Din negurile instinctului îi se ridică uneori pornirea să meargă tip-tit, să intre în odăia Rusului și să-l sugrume. Dar conștiința îndepărta, scurbită, această pornire. Iar mințile împede în spunea: Cu ce e vinovat Rusul? El e un om de omenie, și iată-l, pînă acum nici nu s'a atins de Vilma.

Astfel se apropia sfîrșitul lui Septembrie, și Vasile Grecu nu-și mai ducea la îndeplinire hotărîrea. Într-o dimineață cînd îi paru că ce-țește dispreț în privirea Vilmei, se urcă în căruța și mină la oraș ca o furtună. Dar aici n'a ajuns să vadă pe soacră-sa. A intrat într'un bîut și a băut pînă seara. Trei zile să-l urce în căruța s'uga, ajutat de birtaș. Nici odată înainte nu se îmbăta atît de cumplit, băuse rom, după ce începuse cu vin.

Care nu-i luă mirarea lui moș Damian, pîrgarul satului, cînd într-o zi, notarul îl chemă în burou și-l trimise la crîmă de peste drum să-i aducă rom?

Și după ce băutura se făcuse lege adusă regulat pe masa de scris și înainte și după masă, de cîte ori venia bătrînul pîrgar în odăie, notarul îl întreba rîzînd:

— Cum ai spus tu, măi ticălos de bătrîn, atunci seara? Că omul bea de neceaz? Că bea să se amortească? Hai? Așa ai spus ticălos bătrînă? De unde știai? La sămășpui!

Moșul nu-i răspundea, eșia trist. Vedea că nu-i a bună cu stăpînul său.

În vremea asta, dragostea între ofîter și Vilma se lega prin tot mai multe legături. Rusul se silia și acum să se împotrivescă. Vasile îi apărea tot mai mult ca un spectru al mu-trărui. Andreiu începu să iasă la vinătoare încă dela sfîrșitul lui August, și adese ori ziua întregă nu dădea pe acasă. Îl durea inima că o chînuie pe Vilma, dar simțea că numai încunjurînd-o se mai putea mintui de cădere. Și nu

NOAPTE

*Pierdut îți pare-acuma al ochilor scump dar,
Zăarnică și vrerea și clipătu'n zădar:
O umbră nu poți prinde, mai slabă ori mai vie,
Că-i una 'ntunecimea greoaie și pustie,
De par'că n'ar fi noapte, ci umbra nefinții
S'ar fi întins în preajmă și....*

*..... Te-apasă greul minții
Și liniștea din tine te'nghiață și te doare,
Căci nici un gînd din haos de gînduri nu răsare
Să-ți fulgere-o spaimă, un dor, o duioșie
O clipă de nădejde în ziua ce-o să vie;
Ori zborul să-și ridice o vraja 'naripată
Trecînd prin ani din țarmii ce i-ai umblat odată.
Să-ți fluture un zîmbet din rîsul attor vremuri,
Din lacrimi de departe un strop în ochi să-l tremuri.*

*Ții greu ca după boală, și nimeni lîngă tine,
Și nimeni pe aproape să chemi, să știi că vine
Cu pași grăbiți, cu fața dinos îngrijorată
Un suflet drag s'aprindă lumina dintr'odată,
Și'n casă și în gînduri...*

*O, lasă-i să se 'nchidă trudiții ochi, și cată
S'adormi puțin... se poate că din durerea-ți toată
Să se 'nchege-o umbră în somn... s'o simți cum vine
Și'ncet, încet, ușoară se-asează lîngă tine
Și răcorindu-ți fruntea, pe nume blind te chiamă,
Cum numa'n vis chemați's copiii fără mama...*

Elena Farago

patima lui îl speria. Se ținea de Vilma, care de la o vreme se făcuse iar palidă și ochii începură să-i ardă la friguri.

Dar într-o zi cum stătea tolanit într'o poiană, și razele soarelui de după amiază umpleau de strălucire văzduhul, se trez: cu Vilma lîngă dînsul. Cînd o văzu tăcută și palidă, o nebunie se abatu peste el. Femeia îl căzu în brațe ca o moartă.

Din ziua aceia Vilma începu să-l urască pe Vasile. Notarul simți și se dădu și mai tare băuturii. Nu mai putea intra în discuții îndelung te nici cu Andreiu. Acesta nu-i mai putea suporta privirea aceia care-i cădea în ochi ca două picături de jar.

Vasile începu să dea tot mai rar pe acasă. Numai noaptea țîrzu venia tiptit și intra ușor în camera lui. Bea în crîmă și bea în cancelarie. Și din ce fusese slab, de-

venise în cîteva săptămîni numai un schelet.

Mam sa, lelea Ana, de 'ndată ce-l simți ca bea rachiou, începu să-l înfrunte cu asprime.

— Om ești tu? Și încă om cu carte? Pentru o zdreană de femeie îți pui capăt zilelor? Să nu te mai vad! Să nu te mai prind că bea! În loc să-i dai cu piciorul, tu rabzi și te dărimi ca un putregaiu?

Vasile asculta nepăsător. Îi părea că nu mamă-sa îi vorbește.

— Ai ajuns de risul satului! Numai de Sina și Dumitru mai v-este satul așa. Și că s'a incurtat cu un bărbos! De-aceia ne-am năcăjit să vă facem domni, ca să nu vă știți apăra nici cinstea casei? Dar de ce nu o lași? De ce nu o alungi? Ce găs și ce-ai găsit tu în muerușca acei? Și să mai spunei că nu sînt vrăji! Hoțomana aceia de mamă-sa te-a vrăjit! Îi veni bine la ocotea'ă după ce dăduse nenorocirea peste ei.

Azi moarte, peste o jumătate de an cununie! Te-a vrăjit. Ți spun eu! Și nu vezi că v'a lăsat în plată domnului? Ota mereu la oraș; ce mai știi, poate se mărită din nou, ori Dumnezeu să mă ierte, face și ea ce face tată sa.

Notarul o asculta fără supărare. Veni mereu pe-acasă acum. Părea că simte nevoia că mamă-sa să-l intrunte.

Mamă-sa avea dreptate. Gura satului începuse să umble. Dar mai ales la început. Aba porni, pe la începutul lui August, și Cozlenii fură cuprinși de altă înfiorare. Ve ise vestea cu bătaie mare din România. Scitalele de pe la graniță și chiar pînă aici în Ardeal nu mai încăpeau de răniți.

Dela curte, dela administrator: I se auzi că-s răniți romini, din armata românească pe care o zdroboste acum de istov oștirea grea de război a lui Hindenburg. Pentru d. Ponorii ori e bătălie mare pe care o porniau Nemții și-o cîștigau era purtată de Hindenburg, generalul german al cărui nume ajunsese mai întiu popular în mulțime.

Dar chiar înainte de a porni vr'un șvon d la curte, Cozlenii aflară adevărul: era zdrobită armata germană.

Sau într'og fu ca un furnicar citeva săptămîni. Pînă noaptea tirziu tînuiau oamenii. Prizonierii ruși îi ajuta: și au și ei că Nemții mîncă o bătaie strașnică.

Cozlenii așteptară înfrigurată urmarea biruinții.

— Acuși îi vezi venind! spuneau șoptind cu fețele luminate.

— De-or ven acum, apoi să știți, mai dragi mei, că nu se mai întorc! Astfel Cozlenii nu mai purtau prin sat povestea no-ă rășăți, ci-și împărtășeau din priviri, din vorbă, nădejdea care-i invase din nou și-i puse în picioare și pe cei mai bătrîni.

Vasile Grecu auzi și el vestea. Și n'nună, se bucura, dar ca pentru un lucru din trecut, pe care oamenii îi știu numai din poveste. În zilele clipe, în care se mai ținea treaz de tot, el își dădea seama de prăpastia în care se zvirlă, și era adînc scribit de el în uși.

Mai ales că nici nu voise el vreodată să ajungă aici: să-și amoriască durerea prin beție. Nu-și putea da sama cum a căzut la patimă. El simțea că e o patimă scirboasă, și mai ales era pătruns pînă în rîinchi de laștatea purtării sale. În clipele de trezire depînă îi venia să se scuie. El înțelegea și simțea adînc un lucru: că i gata să moară fără

nici opărire de rău după viață. Dar să-și grăbească însuși moartea? Să se amoriască pe sineși, pentru a-și uita durerea, și astfel să se apropie de moarte pe nesimțite? Și trăiască zilele amărte ce-i în rîinchi de trăit, într'o minciună?

Nu! Trebuie să isprăvească odată! își zicea de cînd era treaz. Clipele acestea ajunseseră însă destul de rare.

Intr'o seară cînd se desbraca în o aț: lui pustie, doborî de pe masă ceva greu. Se aplecă, dibui în întinerce, și ridică de jos o sticlă. Mirosi și simți că e rachiu? Il aduse el? Nu știa, nu-și aducea aminte. Pînă dimineața o goli pe jumătate.

Găsi însă sticla în același loc și seara următoare și celelalte seri. Intr'o seară un gînd îi fulgeră în minte: „Vițma mi-l aduce. Vrea să mă otrăvesc mai repede!“.

Gîndul acesta îi căzu ca un paloș greu, drept în creștetul capului, despicîndu-l parcă în două. Își pierdu conștiința, rămase în emnitate vreme îndelungată? Nici el nu-și putu da sama. Dar, cînd se deșteptă, se simți așa de treaz cum nu fu în viața lui întreaga. Și în trezire a această împede simț cum se apropie de el, baltă ne-gră verzuită, cum vine tot mai aproape, și cum, fără să-și se poată împotrivi cu toată groza lui, se strecoară în trup, în suflet, îl pătrunse întreg. Durerea fără de margini de care nu-și putu da sama pînă acum că

există, îl înghiția. Avea senzația că-i un fir de paiu, o aschie care plutește de-asupra acele bălți. Era mic, înemnat în univers, nici un punct. Niciodată nu și-a simțit nimic. Așa și a lumii cu atita intensitate ca acum.

„Dacă vrea să mor mai repede, înseamnă că nu mai ține la mine nici cît la un fir de praț. Și eu credeam că printru mine se prăpădește lumea! Așa își spunea mereu, și se uita cu groază la baba din el. Poate e chiar așa, nu-s nici cît un fir de nisip pentru... ea pentru ea... iar pentru... Dar pentru... dar pentru...“.

— Da, stat un fir de nisip ori poate de gunoiu, șontia gemînd cînd de-odată creierul lui, ca și cînd ar fi prins fiăcări, văzu împede cuvîntul care nu-i venia mai înainte în minte: „dar pentru Dumnezeu, ce sint? Ce însemnez în fata lui?“ Simți o zguduire nervoasă cu întreaga lui ființă, dar îndată inima lui fu inundată de o căldură dulce! Și totuși dectiori m'am prins cu El! Am crezut că-s un urias, și iată nu sint nimic, nimic. Sunet gol e numele meu, pînă ce se risipește viața mea. Nimic nu sint, și căutam să înțeleg înfin tul, și credeam că durerea mea umple lumea întreagă. Și iată sint un nimic! Repeta cuvîntul acesta ca și cînd în fiecare clipă i-l ar fi scos cineva din suflet și i-l ar fi așezat pe limbă.

(va urma)

ȘARPELE

De mult, într'o iarnă cumplită— din tinereța mea — rătăcisem drumurile și ajunsesem oaspetele întîmplător al lui Neculai Vîrnav.

Bătrînul acesta era o ființă foarte ciudată, desore care se vorbeau multe minunății. Oamenii de pe vremea aceia îl ocoliau bucuroși, uitîndu-l în sihăstria în care își trăia zilele, într'un conac, nu tare departe de Iași, ...unde, prin părțile Birnovei.

Cînd intră în iatacul din care nu ieșia aproape de loc cercălu să-i vorbesc:

— Mă ierți că te tulbur, — dar viscoiul m'a silit!... Eu sint...

— La ce nevoie, să-mi spui cine ești? mă curmă gazda. — Cînd îți-am deschis ușa, nu știam dacă vine cutare... sau cutare... Ce ne-

voie-i să știu cum te chiamă?... Și cît poți... ori cît vrei?... Cînd n'o mai vremui, ai să pleci... și n'am să te mai văd niciodată! — Apoi ieși în sală și-mi arătă o ușă: — Uite, aista-i iatacul dumitale!...

— Ușuz omul gîndiu, cînd mă văzui singur, în odaia aceea, largă cît o casă de azi. D'ădui din umeri: Ce să faci?... Nevoia te duce pe unde nu ți-i voia! Și mă așezău lîngă soba din care jăratecul răsfrîngea o căldură pe care nici pînă atunci și nici de-atunci încoace n'am mai simțit o pătrundîndu-mă cu atita binecuvîntare.

Mă gîndiam la multe..., la întîmplările vieții, la prețul zilelor o-menești..., și toate gîndurile acelea nu izvorau—poate decît din în-

prejurarea care printru o întîmplă-

oare rătăcire mă smulsesse dela o moarte sigură, în mijlocul troienilor. Drumul greșit mă apropiase de-o locuință omenească, a cărei vedere îmi mulase cerbicla tinereții de a ajunge cu orice preț ținta spre care călătoriam... Căci dragii mii — pornisem să-mi văd o logodnică, pe care n'am mai întâlnit-o de atunci!

Acolo, în fața focului și deparie de primejdia care de-abia atunci începuse să mă înfioare, rătăcirea devenise o întâmplare binecuvîntată..., una din acele fericiri pe care atât de rar le simte și le prețuiește omul, în viață...

Mi era nespuse de bine!... Dar pe măsură ce te pătrunzi de ființa binelui, în locul pe care l lărgăși în sufletul tău pentru ca binele acesta, de care nu te mai sături un timp, să pătrundă cît mai adînc, rămîne, totdeauna, un gol, cît de mic, dar, totuși, un gol..., în care se ivește un fel de îndoială, un fel de nemulțumire de ceia ce este și ceia ce ai... Și năzuiești altceva, pe care nu-l știi anume: ce-i? dar despre care simți bine că, nu a fost, că nu l-ai avut, încă!...

E sămînța zădărniciilor pe care-o purtam, ca pe un blestem, în sufletele noastre și care niciodată nu ne lasă să ni desăvîrșim viața într'un fel, sau în altul să ni-o țărucim în anumite întâmplări, sau să ni-o îndestulăm cu anumite întocmeli... Știi eu?... Poate în prețel nefericirii acesteia, izvodită din veșnica năzuință spre „altceva“, stă singura mîngiere care ni mai înfioară clipele lîncede ale vieții pămîntești... Poate că această nefericire e însăși fericirea pe care, întrevăzînd-o undeva, mereu înainte, în desfășurarea vremii viitoare, o împinzim în vedeniile strălucitoare, pline de îndemnul de a duce mai departe povara grea a zilelor vieții, strecurînd în golul inimilor noastre nădejdea înfăptuirilor aceluia, spre care tindem mereu!... Cine știe?...

Azi, cînd mă gîndesc la clipele acelea alit îmi lămuresc: mi-era bine!... Mă fericiam chiar că scăpasem de moartea năprasnică ce mă amenințase din toate părțile.

Dar, pe încetul, îndoiala își făcu loc în inima mea. Pustiul începu să mă apese.

Eram singur, și-mi era urît... Mă apropiam de fereastră. Timpul părea că se năsprește mereu. În suierăturile, în urletele, în vinzolierea de afară părea că se frămîntă prăpădul tuturilor iernilor trecute și viitoare...

Mă depariaiu de geam, hotărît să

mă culc, dar, de-abia îmi întorsei ochii, privirile mi se întuieră pe două puncte, care plutiau de-asupra patului... Sămînța ceva ca o săgetare dureroasă și rămăsei locului.

Ce-i asta?... Mă apropiam încet, cu un fel de teamă...

De părete atîrna un tablou, un portret de femeie, despre care n'aș putea să vă spun dacă era frumoasă, ori urîtă..., dacă era așa, sau altfel.

De pe ael chip însă, se desprindeau niște priviri strașnice, doi ochi, pe cari-i mai văzusem undeva, doi ochi cari trăiau în mine, în inconștientul amintirii, cu puterea aceia—nebanuită în urmările ei—pe care-o închide scînteia în desvăluirea unui incendiu catastrofal...

De unde porniau privirile acestal... Cînd și unde le întâlnisem?... Ai cui erau ochii aceștia, cari-mi vorbeau, cari mă chinuiau, cari-mi stredeliau mîntea, îmi răscoliau sufletul cu năprasna unei întâmplări, pe care-o trăisem, pe care mă încrinčenăsem?... Cum?... Unde?...

„Iar de undeva, de departe, de demult, de atît de departe și atît de mult în cît mai mult bănuiam decît să aud, izvorî un glas tainic, dar hotărît:

— Eu sînt!... Sînt ochii miei!... Ce? — nu-i mai cunoști?... Tot eu sînt!

— Cine?... Ai cui?... Dar nu puteam da de nici o dezlegare.

Iar zilele treceau. Viscolul frămînta tot mai amarnic întinderile, încercîndu-le din ce în ce mai vajnic...

Trecuse vre-o săptămînă... Putea să-mi treacă tot restul zilelor și nu îl-aș fi simțit risoa.

Pe Neculai Virnav nu-l mai văzusem. În casa lui, viața cu totul îmbelșugată, dar peste puterile îndurării de pustie.

— Într'o zi — după ce stîrșise masa —, servitoarea se opri în prag:

Dacă vi-i urît, boietul a spus să treceți în odaia de alături... Acolo sînt o mulțime de cărți...

— Dar ce face stăpînul tău! De ce nu se arată?

— El sade totdeauna așa, singur!... Cine știe de ce-l e așa?... Dar, dacă vi-i urît... dă!... știu eu?!

— Și ce diomon de femeie era ființa aceia, care te privia atît de pofitor, și-atît de îndemnătoare...

„Din afundul sufletului, ori din largul îndepărtărilor, mulcomi glas necunoscut:

— Eu sînt!... Nu ști?...

— Cine? —

Marioara Zimniceanu

Societară la Teatrul Național din București.

...Și femeia plecă, fulgerînd din priviri un simț de mîhnire sau un gînd de minie...

Tîrziu, deschiseu ușa odăii ce mi se arătase. Era o încăpere tot pe-atît de largă și plină cu odoare, dar în clipa următoare, de de-asupra unui divan, același ochi nălucitori, pironitori de gînduri și de voinți, mă prinseră în urzeala lor, tîntuindu-mă locului:

— Eu sînt!... Adu-ți aminte! Eu! Mă trăseu înapoi închiseu ușa și mă lăsău pe pat, inspăimîntat, ca prins de friguri.

— Cine?... Cine?...

Timplele-mi zvîcniau. Gîndurile mi se nvaluiau, iar în cutia lor pocnîla așa... ca și cum cineva ar fi bătut la poarta minții, așteptînd să i se spună: „Intră!“.

Abia atunci, în isonul viscolului de afară, în zvonurile purtate din neștiutul îndepărtărilor, din pustuirile goale ale neființei, — ca din noaptea deșartă ce ni se așterne peste trecut, — se desvălu, cu încetul, taina întrebării care mă frămînta.

Icoana aceia mi se închegă în amintire, orbitor de luminoasă, chinător de adevărată...

— Ei sînt!

(Va urma) Eugen Boureau

Tristeta toamnei

*Tristeta toamnei, ca o elegie,
Imi pinge 'n suflet triste amintiri...
Copacii goi par schingiuiți marturi
De-a vinturilor crîncenă urgie.*

*Tristeta toamnei, negre împlietiri
De presimțiri și gânduri, ce sftșie
In sufletul meu lasă chezășie,
Că în curînd, cu aspre pustiiri*

*Și toamna vieții mele va sosi,
Iar floarea dragostei s'o irosi
Ca orice floare plămădită 'n lut...*

*Tristeta toamnei m'a pătruns alit,
Că în acest amurg posomorit
Eu simt al morții înghețat sărut!*

Em. Papazissu

UMBRE...

BCU Cluj / Centra de Lia Hârsu

April.

Ciripesc păsărelele în copacii din grădină. Mugurii se deschid fragezi la razele calde de soare. În aier și în suflete e primăvară. Un vînt călduț aduce ca un ecou o frîntură de cîntec de prin vecini.

Un cîntec de jale — se tînguie un suflet chinuit.

Pe prispa curată, lipită de curînd, a căsuței din fundul grădinii, pe un scaunel alb de brad femeia împletește la ciorap.

Fetița — o codană de vreo cincisprezece ani — pe un scaun alături de ea — cetește rar, tărăgănat, o poveste veche, găsită într-o carte soioasă, fără scoarțe, fără titlu. Și, cînd glasul fetei se ridică sau cuvintele iese mai răpezi și mai calde de pe buzele ei fragede, femeia împletește mai cu zor, ca și cînd minile ei ar atîrna de glasul dulce și nevinovat.

Incet, incet se lasă amurgul zilei frumoase de primăvară.

Uruituri îndepărtate de trăsuri, pașii de abia simțiți ai trecătorilor pe ulița pustie și mirezme nehotărîte plutesc în aierul călduț și mingieter.

Povestea se sfîrșește. Se sfîrșește trist, duios — o poveste de dragoste neîmpărțășită, cu un adio de veci...

Glasul copilei se aude încat în lacrimi, ochii ei urmăresc cu greu șirurile, amurgul s'a lăsat adînc și a stins ultimele raze de soare. S'a inserat.

Au tăcut amîndouă. Copila și-a lăsat gândurile să zboare la lucruri nehotărîte, unele copilărești, altele nepotrivite cu vîrsta ei.

Visează adesea cu gîndul la el. Visează cum visează copiii la feți-frumoși și zîne, la zmei și balauri.

Nimic de femeie încă. Simțire de copil nevinovat.

Și parcă-l vede: înalt, voinic ca și femeia de lingă ea — mama lui —, cu privire blindă ca și a

ei, cu glasul aspru întocmai ca și ea.

Pe nesimțite gîndurile copilei s'au încrucișat cu ale femeii. Și au pornit gîndurile alături, vorbindu-și. Și s'au pomenit că gîndurile lor au prins glas.

Și bătrîna a zis, ca și cum și-ar fi urmat, vorbind, șirul gîndurilor:

«... dă, fata mamei, cînd a murit maică-ta, biata vară-mea Maria, și-ai rămas mică, fără mamă, fără tată, lăsată de izbeliște, mi-a zis Nicu, dragul mamei: «ia-o d-ta, mamă, că eu plec pe-acîi încolo și o să ai cu cine-ți omori uritul».

— Ce suflet bun, nenea Nicu, mătușică! Și copila simți în suflet o undă caldă de recunoștință pentru necunoscutul caruia îi fusese mila de ea.

Batrîna oltă dureros, închise ochii stîni de lacrimile plînsă odinioară și rămase tăcută, depănîndu-și înainte gîndurile.

Apoi începu iar a vorbi de el, de fiul rătăcit, plecat pentru totdeauna, al cărui trup o fi putrezind cine știe de cînd în pămînt străin.

„Era frumos, urmă bătrîna, era voinic și chipeș. Avea ochii negri ca tata-sau, fața alba cum era a mea cînd eram tînără.

— Și era bun, nu-i așa, mătușico?

— Da, bun..., și bătrîna se cutremura ca de groaza unei amintiri dureroase, neșterse.

— Avea ochii negri, fața albă, urma copila, privind în zare, ca și cînd inchipuirea ei ar fi taurit în mînte acel chip frumos și drag —, așa cum îl zugrăvise amîntirea dragostei de mamă.

Ce drag îi era copilei necunoscutul acela frumos și bun, cum îl vedea ea, necunoscutul care se înduioșase de orfana rămasă pe drumuri, și de pe urma caruia își ațlase un adăpost.

Nu și-l amintia. Era mică pe atunci, și el a plecat de parte și nu s'a mai întors.

Bătrina începu iar povestea spusă de atâtea ori, povestea pe care fetița o auzise de când prinsese și ea a pricepe și pe care o știa pe de rost.

Un băiat frumos și voinic, iute la fire, dar bun la inimă ca pînea caldă. Și amintiri din copilăria pribeagului, pe care copila nu o să-l vadă niciodată, bătrina le istorisia iar, cu sufletul cuprins de căldura dragostei de mamă, înfrumusețate de trecerea atîtor ani și depărtare.

De la o vreme bătrina tăcu iar.

Copila îl vedea aievea parcă, și ochii ei cătau în inserarea zilei de primăvară, ca și cînd iar avea aici chiar chipul în fața ei.

Dar în mintea bătrinei icoana celui dus se schimbă de odată. O schimbare grozavă, care-i îngheță singele în vine. Chipul frumos de copil al băiatului îl vedea acum așa cum era la plecare: buhăit de băutură, glasul răgușit de nopțile pierdute în fumul cafenelelor la jocul de cărți, privirea încrunțată ca a unui tâlhar și pumnul amenințător cînd îi cerea bani.

Adevărul, grozavul adevăr veni să gonească din minte idolul făurit de iubirea ei de mamă și să-i aducă aminte că minția de ani de zile, minția copilei încrezătoare și neștiutoare, își minția sieși, ca să-și amăgească sufletul.

Glasul copilei se auzi iar, dulce și blind, murmurînd ca refrenul unui cîntec drag:

— Ce bun trebuie să fi fost nenea Nicu, mătușică! Deodată bătrina rămase cu ochii deschiși mari ca la o vedenie înspăimîntătoare. În porțiță un cerșetor zdrențeros și plin de praf s'a oprit și a întins mina spre cele două făpturi singuratece.

Era înalt și voinic, glasul îi

era răgușit, și, prin întunerecul ușor al inserării, bătrinei i s'a părut că vede privirea încrunțată de ucigaș a celui plecat.

Tresări și se feri înlături ca și cum ar fi simțit lovitura pumnului.

Cerșetorul întinse iar mina murdară și aspră, murmură cîteva cuvinte neînțelese și, văzînd că nimeni nu-l miluiește, porni cu pași rari pe ulița tăcută și pustie.

Copila privi mirată pe bătrînă. O știa milostivă, dar bătrîna rămase împietrită ca de spaima unei arătări grozave.

Cîntecul a amușit, păsărelele au tăcut de mult, fetița și-a lăsat gîndurile furate de visuri, bătrîna și-a simțit sufletul încetul cu încetul ușurat ca de o

povară grea, și în întunerecul care s'a lăsat cu totul a început să povestească iar, în șoapte, ca pentru sine:

Era înalt și chipeș, avea o chii negri și fața albă... S'a dus departe, dragul mami... Cine să-mi închidă ochii... cine?!...

Și lacrimi calde de dor picurau încet pe minile ei zbîrcite, puse cruce în poala rochiei negre.

Dar pribeagul n'o să mai vie niciodată; trupul lui putrezește de mult în pămînt străin.

Bătrina plînge potolit și dureros, copila visează la feți frumoși și balauri.

Ulița e pustie, iar cîntecul de jale începe iar tînguitor ca durerea unui suflet chinuit.

Guillaume Apollinaire

LORELEY

*Trăia la Bacharach o blondă vrăjitoare:
Lăsa pe toți în juru-i să-i moară la picioare*

*Chemată de-un episcop a fost la tribunal
Și tu iertată pentru frumosul ei chip pal.*

*O tu Loreley mândră ce'n ochi ai giuvaeruri:
Din iad vrăjitoria o ai tu sau din ceruri?*

*De viață-s obosită mi-s ochii blestemați,
Și veți muri cu toți în ei de-o să cătați.*

*De flăcări îmi sint ochii și nu de pietre scumpe:
Arunca'n flăcări vraja și vraja se va rumpe*

*Eu ard eu ard în flăcări frumoasă Loreley,
M'ai fermecat de mult timp dar nu te condamn vai,*

*O nu rîde de mine ci fă-mă să-mi dorm somnul
De veci bune episcop și te-ocrotească Domnul*

*Pecat-a 'n țări străine iubitul ce-l ador
Și nu iubesc pe nimeni și fa-mă ca să mor,*

*Ah inima 'n tot șirul tristeților mă poartă:
De m'aș privi pe mine de-sigur c'aș fi moartă.*

*Mi-e inima sfărmată de cînd mă părăsi,
Mi-e inima sfărmată de cînd nu l vad aci*

*Episcopul trei oameni chemă ca să îi spună:
Să luați ta minastire pe fața asta nebună.*

*Te du te du Loreley cu ochi de vijenii:
Calugăriță 'n negru și aib tu ai să fii*

*Și au mers au mers tus-patru pe drumul greu sihastru,
Și i implora Loreley cu ochii ca doi aștri.*

*Vedeți voi piscu-acela să mergem către el,
Să văd încă odată frumosul meu castel*

*In fața mea vreau fluviul și valea să se 'nșire,
Și'n urmă bucuroasă mă duc la minăstire*

*Și vintu'și smulgea părul în valuri despletit
Loreley — Cei trei oameni strigau neconținut*

*Pe Rin se vede-o luntre voi nu băgați de samă
Iubitul meu e-acolo mă vede și mă cheamă;*

*Atit de fericită-s iubite vino vin,
Și ea atunci se apleacă și cade jos în Rin,*

*Văzind în apă chipul unei Loreley care
Avea ochii ca Rinul și pletele de soare.*

(Din „Alcools”).

Trad. de Ioan Ciorănescu

FETELE BOIERULUI DUMITRACHE

...Ba, să mă slăbești dumneata, cu „sade rău!”... cu: „ce zice lumea?”... Asta e!... Ne-amul ni l-a făcut de ris frate-meu Voicu, cit a trair. Pentru... „Voicu tatei...” n'ai găsi ani intri și un cuvint de mulțumire, oricite isprăvi și-a făcut. A avut datorii la cârți, i le ai plătit. A nenorocit atitea fete 'n tirg, te-ai dat peste cap și l-ai scăpat. A imprumutat bani pe polite măslute, și-ai recunoscut iscălitura, ai vindut muntii și pădurea de la „Fetele-Crăsnei” și ai plătit. I-a trinit un glo în spate Postolache boiangiul, fiindcă l-a prins sărind pe fereastră din iatacul nevastei-sei, în loc să-ți pui cenușă 'n cap și să l-lasă să piară ca un nemernic ce era, într-o săptămână cit a tras să moară, șapte doctori i-ai adus la cap. Iar, de cind a murit—paru luni și ceva,—te prăpădești pe picioare după „scula de aur” care și s'a pierdut. După „domnișorul” care ne-a tocat zestrea noastră și ne-a lăsat pe drumuri!... Vă face eu neamul de ris?... Nu vă place? Mă mut cu hirie 'n tirg și gata. Cu leafa mea pot trăi singură fără să mă doară capul. Azi vă afa tu mă mai sperie! Datorită la „Voicu tatei”... am învățat s'o cunoșc!... Așa să știți!...

Ușa din tîndul iatacului se deschise trîntită cu putere, o alăbe desluse vijelios în antru și... glasul războinic al Norei Gorgăne nu, cea mai mare din fetele boierului Dumitrache, începu în tătăcelul în-

tunecos de lângă sufragerie vorbă și mai aprinsă cu cele două surori mai mici.

Rămăși singuri, bătrînii se priviră lung, înmărmuriți. Boier Dumitrache, slab, răpădit, cu ochii stinși în adîncul orbitelor, aducîndu-și greu, pe genunchi, brațul sting damblagit de patru luni, care i scăpase acum de pe marginea jertulii. Cucoana Sîntica, umbră încovoață a unei femei frumoase odinioară azi cu chipul zărit de suferință, cu trup mărunțel și slab, întăsură într'un tertan de lină cu ciucuri roșii de vechime în picioare, sprijinită de soba rece, în care muriau cărbunii unei singure bucăți de emn. Pe bătrînii zăduzi un plîns scurt, înghițat în colul pieptului cu răsufări grele. Apoi se liniți:

— Bravo!... Frumoase zile am mai ajuns!... Foarte frumoase! Iacă, a um multămește-te, cucoană, c'ăi ră fă at-o de mică și nu vai sui țigul la vreme! O auziș, nu? Se mută cu chirie 'n tirg!... Frumos! Nici nu se putea mai frumos! Fiereste! Să n'o mai tîna nimeni din scurt. Să umb e humani în toată voia zi și noapte, după cum văd c'a început de un an încoace... Auzi dumneat- bajocură!?, Logodnicul meu în sus, logodnicul meu în jos”, primește-l în casă omește-l... și cind colo, a... amantul dumneaei. Iar pe lângă el încă și alții prin tirg. Și eu să nu înțeleg nimic, să nu știu nimic! Să-și

bată jos astfel de bătrînețile tale, de bătrînețile mele! Doamne, cu ce ți-am gresit să mă pedepsești astfel cu ce?...

— Dumitrache, frate, ascultă... poate că...

— A nu, nu, nul... Mai bine să mă sîringă Dumnezeu de pe drumuri să închid ochii, să se sîrșească odată!... Mă miram eu, de ce mă tot ocoliau și t'atî Dimăchești și Cri tache Măgureanu și doctorul Francu și varu Ghiță Valăceanu și toți cîți am mai rămas, ori de cite ori îi înțiam. Li era rușine cu mine, li era rușine de rușinea mea. Pînă ce ieri, întîlnindu-l pe varu Ghiță, luîndu-l așa, știu, mai cu anasina, și-a dat omul drum sufletului:

— Hei, tu cu supărările și boala ta nu mai auzi nimic, nu mai pricepi nimic. Deschide, omule, ochii și uită-te bine 'n jurul tău! De ce te ocolim? Apoi, iacă și iacă, cum e povestea...

Am crezut că se crapă pămîntul și mă nghite de viu. M'a trasnit așa ca o mărucă de foc în creier, mi s'au împăenjenit vederea... și-am simțit că mă duc, mă duc într'o prăpastie fără fund... Cind m'am trezit din leșin, toată cafeneaua era 'n jurul meu. Cristache plîngea. Varu Ghiță, aib ca varul, își mușca minii că de ce mi spusese adevărul... Săfucol! Mai bine muriam de ieri acolo și nu mai ve eam l'mîna zilei... Domnișoara Nora... poftim! O auzi și sîngură ce vorb ște... Doamne, ai milă de bătrînețele mele, Doamne!...

Și cum, pe fața gâbenă, lacrimi amare se drumuiră spre burba de multe luni nerasă, bătrînul, scoase tremurînd o basmăluță de mătăsă roșie — singura ramașă din vremea bură de demult, cind erau bogăți — și-și șterse ochii în tăcere. Cucoana Sîntica, se multumi să olteze, să nu scoată un cuvint și să privească în lături, undeva, în gol... doar nu l-o mai vedea pîngind. Singura durerea asta îi mai sîrîngea inima: ind îl vedea pe dumnealui că plînge. Pentru toate ce elaita dureri, găsise un leac sigur: bautura, vișinata, liqueurul și coniacul îi erau mîngîierea de toate zilele. Bea, se culca și nu mai știa de nimic. B, cu vremea, uitase întreg no anii de nenorociri căzute pe casa și neamul lor. Arare ori, pinza grea ce-i cădea zi cu zi peste mînte se mai mișca, involburîndu-i amîntirile. De pildă acum, sînd în picioare lângă soba rece, își simte spinarea înghețată, dar mîntea aprinsă și împede. Da, da,

dumneai și iuse dela început toate umbrelele Norei. Cea ce bătrînul aflase a ia a um, dumneai simțise de mult. Da!... Dar, ce putea să facă ea, o biată femeie!... Se vede că ajunsese bătaia cine știe căru blăstăm strămoșesc. Cu zece ani în urmă, cînd i-a venit dumnealui intîia lovitura de dambă, l gem au de belșug și casele și curtea. Vie pe rod la capul tirgului, curte, case și livezi în sat la Horeni, patru ferăstraie pe apa Drașnei, oi și vite fără număr în munții dela „Fețele-Crașnei”... Iar copiii, sănătoși și cumînți, li cirpigu împrejur umplîndu-li viața cu soare. Băiatul, Voicu, „dragu tatii”... slăbiciunea dumnealui. Fetele, Nora, Viorica și Mioara „pășărelele mamii”... slăbiciunea dumneai. Azi, Voicu mort. Mioara bolnavă, Nora slujbaşă în tirg, a ațucat purtările... Averea, făcută prăt toată, afară de casele bătrînești, în care vor închide ochii cit de curînd...

Cucoana Săftica ostează. Iși aminteste lîmpede de tot, cum a ncremenit la ziua aceea nenorocită, în care o prietenă, Ruxanda Zavoianu, li spusese hotărît ce vorbia gura lumii:

— Ce mai incoace-ncolo! Nora trăiește cu Dinu, dirigintele Poștei. Mă rog, e lucru pe față. Une ori iese dela slujbă, braț la braț, fără pic de rușne. Să-mi fi spus cineva stîra n, nu credeam. Dar i-am văzut cu ochii, Săftico dragă!..”

Era cea din urmă și cea mai grea a lor prăbușire. Cuibul Gorgănenilor se stîrma supt ochii ei și ea, biată pasăre cu arpile sufletului frînte, n’avea nici o putere. Să-i spună... dumnealui vorbele Zavoianu? Unui biet damblagiu, doborît de lovituri și săracie? Dacă, doamne-fereste, se prăpădia, toată viața ar fi chinuit-o gîndul că ea l-a omorît!..

O clipă, perdeaua întunerecului i se lasă pesie minie:

— Pe urmă?... O re ce-a mai fost pe urmă?... Ce-a mai fost... A, da. Pe urmă, domnul Dinu li-a venit în casa, Nora, întăușindu-li tuturor drept logodnic. Și dumneai și boier Dumitra he au crezut lucrul și erau fericiți. As a a mers așa citeva lîni după care Dinu... nu mai vine azi, nu mai vine mine, ba primește o avansare și pleacă din tirg la poșta din Ploiești. Boier Dumitrache se zbuciumă nopți și zile în șir... O ntreabă intîo z. la vremea mesei pe Nora:

— Fetușo, spune tu tatei de ce

ați rupt logodna și te-a părăsit Dinu așa fără să vină pe la noi, fără să ni spună un cuvînt, să ne vadă și să-i vedem?...

— Pentru că n’ai fost vrednic să-ți păstrezi averea ca să a cu ce-ți inezăra fetele la vreme. Pîntru că te-ai lăsat prost de Voicu și-ai chekuit, plătîndu-i datoriile și răutățile, atit tu cit ne-ai fi putut însestra pe fiecare fată de zece ori. Iată!..

Și a ieșit din iatac trîntînd ușile, ca adineauri, iar în vremea asta, prin tirg se svonește că... în locul lui Dinu... ba doctorul, ba judecătorul cel nou, ba Subprefectul. Ei dar ea, ca mamă nu cr-de chiar tot. Ca să nu mai audă răutățile lumi, nu mai face nici vizite, se nchide n casa, bea să-și inece durerile și-și macină pustiul zilelor, între bătrînul damo agit din nou și fata cea mică — Mioara — căreia de doi ani li roade plămîni o tusă seacă... Noroc că Viorica e cuminte și nu-i jese niciodată din vorbă. De vr’o șase luni a căpătat locul a doilea de asistentă la Farmacia Răducanului. Pîn’acum, de ea n’a auzit vorbindu-se nimic. Dela Facultate, unde era intîia, au trebuit s’o retragă din lipsă de bani. Poate c’o vrea Dumnezeu, să-i minghie cumînțenia Viorichii de rătăcirea Norei și mai ales de apropiata pier-

derea a Mioarei. Sărăcuța mamii Mioara!.. Doctorul a spus hotărît că n’o să se mai chinuască mult. În primăvară, s’a dus. Amîndoi plămîni, prinși...

— Așa cucoană, nu răspunzi nimic, nu zici nimic, hai?..

— Să răspund, ce să răspund? Parcă eu ce putere am, ce să mă știu face?

— Așa? Ce putere ai? Dacă nu ai trebuia s’o fi avut alta dată... S’o fi strîbs de git cînd era mică, să-i fi lăiat coadete cînd ai văzut-o că-i umblă ochii după dracu!.. S’o fi incuiat în casă cînd ai simțit că are poște și gînduri necurate... Auzi, auzi rușine pe capul meu, pe tot neamul nostru întreg și cîstîtit de cînd s’au pomenit Gorgănenii pe pămînt!.. Nora mea, fetușă mea cea mare la care mă uitam... și n care credeam ca’n Dumnezeu, să se facă de risul tirgului. Să-mi necinstească mie bătrînejele!?... Și eu orbul, să nu văz nimic, să nu njeleg nimic!..

— Dumitrache, frate... lasă și dumneata, nu mai plînge. Intărește-ți sufletul. Acum altceva nu mai avem de făcut. Aștia ne au fost copiii? Să-i iubim așa cum sint. Dinaintea lui Dumnezeu nu ne putem da!

(Va urma)

Sandu Teleajen

SONETE

Sărutările

*Superbele minciuni nemuritoare!..
Răsar ori-cînd și nu li știu izvorul.
De și neschimbător li e decorul,
Sint totuși noi și veșnic schimbătoare...*

*În fața lor se nclină fiecare;
E giurma ce-a făcut-o Creatorul,
Ca omul să se creadă nvingătorul
Miseriei atotstăpînitoare...*

*Sint sărutări nervoase și profane,
Protog al tragediilor umane,
Și sarutări spoase de fecioare;*

*Dar cea mai sfîntă ce-o păstrează sorții
Iubitor adînci, — nemuritoare, —
E sarutarea veșniciei morții...*

Noapte de iarnă

*In ramă'n care-ți odihnești portretul,
Iubita mea, pîng razele de lună,
Și ca un paj tăcut te incunună
Cu floarea suferințelor, — regretul...*

*Și așa cum stau și mi dăltuiesc sonetul
In ceasul trist de vis și de minciună,
In juru-mi amintirile se-adună
Și se dustramă 'ncetul cu incetul...*

*Din vechile povești imi cîntă focul
Duios și blînd cu glasul rugăciunii
Și zîmbitor mi-apare 'n vis norocul...*

*Iar cînd tîrziu de tot mă'nvinge dorul,
Tot deșirînd păianjenul lumii,
Pe obositu-mi suflet trag zăvorul...*

Dem. Gălman

Léon Bourgeois și „Solidaritatea” sa

După moartea lui Léon Bourgeois, democrația, nu numai a Franței, dar a lumii întregi, trebuie să poarte zăbranic.

Léon Bourgeois a fost nu numai omul politic care de patruzeci de ani a ocupat neîncetat primele locuri în arena politică a Franței, fiind și președintele Consiliului de miniștri, a fost încă unul din cei mai originali sociologi, producînd curente de idei și dincolo de hotarele țării sale.

Opera principală, aceia care a dus numele lui Bourgeois în toate țările, este cunoscuta carte «La solidarité». De acela, cu acest trist prilej, ne vom ocupa de teoria solidarității, nu numai ca un pios omagiu adus memoriei marelui dispărut, dar și pentru că „La solidarité” nu și-a pierdut încă prestigiul actualității.

«Solidaritatea» ocupă, în raportul dintre individ și societate, locul de mijloc, la egală distanță de cei doi poli extremi: socialism și individualism. Intre socialismul care, voind întoarce la comunism, vrea, cum

zice Gumplovitz, întoarcerea omului la maimuță, și între individualism, care, plecînd de la principiul libertății omenești, conchide că dreptul individului merge pînă acolo unde el poate, și conturează teoria solidarității ca o sintesă lipsită de exagerările ambelor școli. Nici tirania societății, dar nici a individului.

Omul — datul primar — este cum l-a definit, Aristotel un animal sociabil („zoon politikon”).

Isolat, suspendat în atmosferă, nu poate exista decît abstracțiunea om, atîrnat de cirilul imaginației vre unui utopist. Omul realitate nu poate trăi decît în societate. Acesta-i adevărul incontestabil, dela care pleacă metodicul sociolog. E postulatul pe care și clădește întreaga teorie. Nu există o lege alcătuită de o societate transcendentă și impusă oamenilor. Legile sociale sînt alcătuite de totalitatea indivizilor și impuse fiecăruia.

„Societatea nu poate progresa decît prin progresul oamenilor”, tot astfel după cum o pajiște

nu este înflorită decît după ce fiecare floare în parte a înflorit,

Ecuția personală își are importanța ei, căci: „facultatea de dezvoltare a fiecărui individ nu poate găsi limită decît în facultatea de dezvoltare tot așa de necesară fiecăruia din semenii săi”.

Dar și drepturile individului sînt mărginite, pentru că dreptul unuia încetează acolo unde începe dreptul altuia. Fără o limitare a drepturilor, a „sferelor de activitate, n'ar fi posibilă armonia și deci viața socială.”

Rousseau vedea în partidul social alienarea totală a fiecărui asociat cu toate drepturile sale, comunității. Ca și Rousseau, cea mai mare parte de gînditori văd în opera de armonie socială o renunțare a individului la o parte din drepturi.

Bourgeois aduce o notă de o puternică originalitate. Insul încă dela naștere găsește un patrimoniu de utilități produse de munca generațiilor care l-au precedat.

Numai datorită muncii depuse de înaintașii lui, omul poate trăi comod în societate. Omul se naște debitor societății. Acesta este adevărul, pe care de altfel l-a enunțat și Auguste Comte:

«Nous naissons chargés d'obligations de toute sorte envers la société.» Fiecare pas în domeniul social ni evoacă datorii. Limba — rezultatul încercărilor generațiilor dinainte, știința — gîndirea și experiența trecutului, căile ferate și mijloacele de locomoție, poșta, telegraful, telefonul, toate invențiunile care ni fac viața comodă, cu un cuvînt întreaga civilizație nu este decît truda condensată a celor ce au trăit înaintea noastră.

Pînă și geniile, după Renan sînt „capitaluri acumulate de mai multe generații”.

Așa fiind, „omul, trăind în societate și neputînd trăi fără ea, este în orice moment un debitor al ei. Aici este baza da-

toriilor sale, sarcina libertății sale.

Impunerea regulilor sociale nu e decît recunoașterea datoriilor individului față de societate. *E limitarea drepturilor prin aatorii*. Bourgeois dă exemple: la o societate, înainte de a se plăti dividendele, se plătesc funcționarii societății și amortismentele. Aceasta nu înseamnă deloc că, plătindu-se ceia ce se datora, se știrbese întru citva drepturile membrilor societății. Un legat oneros, o donație cu sarcini sîlesc pe legatarul sau donatorul respectiv a-și achita sarcina și apoi a beneficia de drepturi.

Raportul dintre stat și individ nu este numai un raport moral, ci și un raport juridic.

Bourgeois caracterizează acest raport ca un *quasi-contract de asociație*. Insuși faptul conviețuirii în societate constituie tacita ratificare, pe care o dă individul acestui quasi-contract. De și calificarea juridică este susceptibilă de discuții, pe cari nu le vom face aici, totuși în general, teoria solidarismului are o puternică basă științifică. După cum moleculele unui corp solid sînt legate de o forță ce se chiamă coesiune, iar ale lichidelor de adesiune, după cum corpurile cerești sînt dominate de legea gravitației, grație căreia aștrii sînt împiedicați de a rătăci în haosul interplanetar, tot astfel indivizii — molecule ale societății — sînt apropiați unii de alții de *solidaritate socială*, care, astfel prezentată, apare ca o manifestare parțială a unei legi generale ce domnește în întreg macrocosmul.

Dacă am proiecta lumina adevărului dezvoltat mai sus la realitățile de acum, am putea vedea că dela *libertatea revoluției* franceze, a „sacrei și inviolabilei” proprietăți din Codul Napoleon, și pînă la intervenționismul Statului și proprietatea „funcțiune socială”, este un mers mereu ascendent spre con-

cepțiunea solidarității sociale.

Dar acest titan al gîndirii contemporane — voit mai mult decît liniștea claselor sociale. El visa perpetua pace a popoarelor. Și a încercat să aplice moțiunea solidarității și între națiuni.

Creierul „Ligii Națiunilor”, această miraculoasă confederație, sursă de mari iluzii pentru biata Europă însîngerată, nu era

decît el, bătrînul și blindul Bourgeois.

Un demiurg al unei lumi mai bune și mai drepte, un cronic al unor vremuri etern senine, un brav „cetățean al regatului umanității”, iată ce mai vedem noi în Léon Bourgeois.

De aceea, memoriei lui omeniirea zburcumată de astăzi îi e datoare o lacrimă.

V. V. Stanciu

CRONICA

Un inovator: Marcel Proust:—

A dus o viață săracă în evenimente, către stîrșit, de-o tragică monotonie.

Tatăl său a fost un medic francez, iar mamă sa o Evreică. Era bogat, ceia ce i-a permis să trăiască, pînă la patruzeci de ani, o viață luxoasă. Boala însă — o boală ciudată ce se manifestase încă de copil — îl smulge brusc din fastuosul mediu social, în care se complăcea, și-l silește să se izoleze, departe de lume, departe de viață. Inchis între zidurile camerei sale, fără ferești, își petrece zile dormind și nopțile la masa de lucru, scriind mereu. Nu primia decît puțini prieteni, rar, și din cînd în cînd pe medicul curant; respira greu la fiecare clipă părea că-și dă sufletul, — și din această pricină o întrevedere cit de scurtă era penibilă, un chin spăimos, pentru oricine.

În aceste condiții de tragică monotonie trăește Proust zec. ani; iar în 1922, odată cu terminarea ultimului volum al uriașei sale opere, închide ochii liniștit, conștient că intră în dumbrăvile elisee ale nemuririi.

Pe cit de miseră și de monotonă i a fost viața, pe atît de luminoasă și complexă, opera.

A debutat la douăzeci și trei de ani, cu volumul „Les jours et les plaisirs”, prefațat de Anatole France. Cartea aceasta, în prima sa ediție, a fost o minune de artă tehnică, ilustrată de cei mai talentați desemnatori ai Parisului. Puțin după apariție, multe din posesiile volumului fură puse în muzică de compozitori vestiți.

Cu toate acestea, numele lui Proust nu răsbătu în mare e public. De alt fel el a rămas necunoscut masei cetitorilor vreme îndelungată, și numai de vre o doi ani, adică după moarte, numele său a devenit celebru. Cînd,

în 1919, i-a fost decernat premiul Academiei Goncourt, după cit m amintim pentru primul volum din seria „A la recherche du temps perdu”, apărut prin 1914, toată lumea se întreba cine să fie acest Marcel Proust (E soarta tuturor marilor artiști: *Bauzelairre*, de o pildă, a trăit în cea mai umiitoare obscuritate și numai după moarte i s'a proclamat intrarea în eternitate).

Proust „est bien plus grand que tout ce qu'on peut dire de lui” a scris Rivière. O sintesă compiectă a opereii proustiene întrece puterile celui mai pătrunzător spirit.

Niciodată omenirea n'a avut înainte o construcție literară mai originală și mai bogată, mai minuțioasă și mai profundă.

„A la recherche du temps perdu”, este o vastă serie de volume, întregindu-se unele pe altele, completîndu-se, în care găsești analiza întregii civilizații a epocii din punct de vedere social, psihologic, moral și artistic. N'am putea asemăna această formidabilă operă decît cu lucrul *Comedia umană* a romanelor lui Balzac.

Opera lui Marcel Proust se prezintă cu un fel de unitate organică, pe care n'o poți fragmenta cum nu poți fragmenta viața însăși. Citindu-i volumele „Din partea de spre Swann”, „La umbra pletelor cu flori”, etc, etc., simți că intri într'o lume pe care, de și o recunoști reală, n'a văzut-o totuși niciodată așa, și nici nu ți-ai închipuit să o cunoști vreodată prin prisma aceasta cu totul nouă, turburător de nouă.

Toată puterea magică, aproape diabolică, a marelui creator, constă de sigur în extraordinarul dar de a infățișa sufletul uman în toate amănunțimile funcțiilor sale, în toate aspectele, cu o precizie și un natu-

ralism ce depășesc și răstoarnă toate vechile norme ale tehnii ei romanului psihologic.

Pentru aceste însușiri, Proust trece drept „cel mai considerabil fenomen literar al vremii actuale”, „inovator epocal al literaturii mondiale”.

În ceea ce privește forma, „veșmintul sensibil”, al acestei mărețe creațiuni de artă, observăm că, întocmai ca la Tolstoi și Balzac, imperfecțiunile de stil abundă. Frasele sînt lungi, fără proporții, construcțiile greoaie, metaforele abstracte pînă la înțelgibil; cuvintele curg împinzînd paginile, în descrieri minuțioase, migăloase pînă la plictiseală, — acțiunea e dese ori fără colorit și relief, dialogul lipsește cu desăvîrșire, totul îți dă impresia de haos.

Din acest nebulos se nchiagă însă universul operei proustiene, așa cum din haosul cosmic s'au nchezat sorii eterni.

N. N. Vasiliu

...

O mișcătoare pagină despre Paul Verlaine, scrisa de François Coppée, prietenul său de odinioară, — publică în loc de prefață la cea mai nouă culegere de poezii ale neltrecutului artist, editura bibliotecii Charpentier, din Paris:

„De-abia impliniserăm douăzeci de ani — povește Coppée, — cînd ne-am cunoscut, cînd mi împărtășiram primele confidențe, cînd mi cetirăm cele dintii versuri. Revăd în această clipă frunțile noastre plecate frăgește peste aceeași pagină; retrăiesc în amin ire, cu toată ardore de atunci, admirația și entuziasmul de odinioară și evoc visurile noastre trecute. Eram doi copii; mergeam încrezători, spre viitor. Dar Verlaine n'a întilnit niciodată experiența, acest tovarăș rece și sigur, care ni ia cu asprime mina spre a ni călăuzi pașii pe drumul aștigat al vieții. El a rămas mereu un copil.

Să-i plingem? E așa de dureros să ajungi un om și un înțelept, să nu mai alergi pe drumul larg deschis al fantasiei de teamă ca nu cumva să cazi, să nu mai alegi trandafirul voluptății de trica de a nu îți sfșia carnea în tășul ghimpilor, să nu te mai atingi de flururul dorinții, gîndindu-te că se va fărîmița între degetele tale neîndemănatece!

Fericit poetul care, la fel cu sărmanul meu prieten, păstrează sufletul său de copil, frăgezimea senzațiilor, instinctiva nevoie de mișcări; care păcătuiește fără perversitate și se căiește sincer, care iubește cu nevinovăție, crede în Dumnezeu

și se roagă umilit în ceasuri de restriște; și care mărturisește cu naivitate tot ce gîndește, tot ce simte, cu încîntătoare neîndeminare, cu stîngăcii pline de grație!

Iată de ce Verlaine a creat o poezie care este numai a lui, o poezie de-o inspirație tot de odată naivă și subtilă, bogată în nuanțe, evocatoare a celor mai delicate vibrații lăuntrice, a celor mai îndepărtate ecouri ale inimii; o poezie cu toate acestea naturală și nesilită, venită ca dintr'un izvor, cite odată aproape populară; o poezie în care ritmul, liber ori rupt, păstrează o delicioasă armonie, în care strofele horesc și cîntă ca un danș de copil în care versurile sînt o adevărată muzică. Și în această poezie înimitabilă, el a pus toate dorurile sale, toate greșelile sale, toate remușcările, toate înduioșările, toate visurile sale arătîndu ni întregul suflet alit de turburat și totuși atit de nevinovat.

Sărman și glorios poet, care, asemenea frunzișului, a gemut mai de seori decit a cîntat. Nefericit prieten ce mi ai fost totdeauna atit de drag și care nu m'ai uitat!... În agonia ta cerei să-ți fiu alături, ci eu sosesc prea tirziu, gîndindu-mă că este totuși aproape ceasul cînd va trebui să-ți ascult, în sfîrșit, chemarea. Căci sufletul meu, ca și al lui, au nădăduit totdeauna, au crezut chiar că ne vom întilni în eternitate, acolo unde e numai lumină și pace și unde to i vom fi ertați, purificați, — cine, oare, ar avea ipocrisia să se proclame inocent și pur? — și acolo, în plin ideal, îți dau întilnire, acolo îți voi răspunde: la-ă mă”.

Sînt opt spre zece ani de cînd François Coppée și-a regăsit prietenul „în eternitate, acolo unde e numai lumină și pace”... N.N.V.

...

Un rău social: Romanul în fascicule. — E vorba de romanele produse ale unor creieri bolnave care, răspîndite apoi în zeci de mii de exemplare, formează tot atîtea focare de microbi, ce vor infecta de bună și mă sufletele celor cari n'au altă vină decit aceea că vor să se instruiască, căci sînt în necunoștința de cauză cei cari afirmă că nu se cetește la noi. Eu cred, și voi arata îndată, că az se cetește la noi mai mult decit înainte de războiu. Războiul, cu tot cortegiul lui de suferințe și lipsuri, a deschis ochii pînă și celor mai îndărătnici asupra foloaselor învățaturii. Așa dar, după un proverb francez, — tot răul spre bine Cel mai mulți dintre cetitori însă, de și simt

nevoia cetitului, nu cetesc cărți, care, pe lîngă gustul de a învăța, să îi desvolte și pornirile către fapte bune și, fie că n'au nicio îndrumare, fie că sînt lesne încrezători în niște titluri puse pe copertele cărților anume ca să i amăgească, cad prada unui cunoscut editor din București, Ignatz Hertz, care și a făcut din aceasta o tristă, dar și bănoasă ocupație.

El și-a creat o reputație din timpul războiului, cînd s'a făcut vinovat de fapte care, aiurea, după părerea D-lui Iorga, i-ar fi atras condamnarea la moarte. N'aș fi pomenit această chestiune, în de ajuns de cunoscută publicului din coloanele ziarului „Universul”, dar vreau să pun în legătură uritele lui fapte cu rolul de îndrumător cultural, de educator pe care, dacă alții, cari îl meritau cu prisosință, nu și l-au luat, ni e dat nouă astăzi să vedem pe acest tradător al neamului românesc, amnistiat fără să merite, tipărind și împărțind în dreapta și în sînga tot ce mintea unor rătăcitori internaționali a putut concepe mai stupid dar și mai distrugător. Înselînd naivitatea citoroșelor și a ucenicilor de tot soiul și răpindu-li în felul acesta banii cîștigați cu trudă.

Cînd sînt atîta inspectori și para-inspectorii la Ministerul Instrucțiunii Publice, cred că n'ar fi atit de greu să se instiue un fel de cercetare a lucrărilor care trebuie să apară aici în București. În orașele mai mici lucrul acesta e și mai ușor, căci acolo nu apar atitea cărți cum apar în capitala țeri.

Se strică prea multă hîrtie cu tipărituri care cuprind lucruri de care ar trebui să roșească și cel cel mai fără rușine obraz. Iată titluri apărute în editura „Cugetarea”: „Cum cad fetele” de Neal sta (?!), Mary Ana sau „Maria la baie”.

Cărți de acestea fac mare zgîmot și trec din mină în mină, mai les că cei începători nu pot să facă alegerea sau nimăni nu i-a îndrumat, nu i-a îndemnat ce trebuie să cetească și mai ales ce nu trebuie să cetească.

Dacă din partea Ministerului nu s'ar putea instiui un control eficace. Societatea „Scriitorilor Romîni” și-ar avea în această chestiune un rol mai puțin șters decit îl are azi, controllînd și îndrumînd pe editori.

S'ar ajunge într'un timp nu prea lung la rezultate minunate, dacă s'ar numi persoane care să merite această grea și mare demnitate. Sancțiuni de aplicat ar fi: amenzi

de 10.000 de lei, 5.000, 2.000, etc.. potrivit vinovației infractorilor, căci ce sînt acești editori de cărți pornografice decît niște oameni certaji cu morala?

De altfel este și în interesul scriitorilor buni să facă să dispară neghina și burulana rea care vor să copleșească literatura adevărată.

N'ar mai avea posibilitatea editorului Hertz să și publice romanele în fascicule: „Erica zîna lanurilor”, „Izgonita în noaptea nunții” sau „Misterele Curții din Petrograd”. Ca să se vadă cum știe să otrăvească sufletele, dar și să stoarcă bani acest editor, e de ajuns să spun că „Winetu”, roman în curs de publicare, a ajuns până la numărul 150 seria I-a, și probabil va începe și seria II-a.

O mică socoteală: 150 de fascicule a trei lei fac 450 de lei. Ce nu s'ar putea cumpăra cu această sumă? N'ar putea cumpăra oare să ni spună d. Ministru al Culturii cum i se mai zice Ministerului Instrucțiunii Publice din țara noastră?

Nu mai pomenesc de „Sherlock Holmes”, ai cărui cetitori sînt cu zecile de mil. De altfel și alte romane de acestea sînt căutate ca pînea zînică de cizmari sau croitorese, și cea ce e mai trist, de către unii funcționari”.

„Editura Românească” de asemenea s'a luat la întrecere cu editura Herz lată rezultatul concursului: „Cum își caută norocul fetele” și „Cum operează apașii Capitalei”. Pot să afirm cu toată siguranța că cetitoarele acestea care și caută norocul strîșesc gîsindu-l la Coientina, dacă n'au curajul să-și zboare creierii, iar dintre infractorii de tot felul pariez că nu-i niciunul să nu le fi cetit și, fiindcă veni vorba de clienții poliției, s'au gîndit cei cari au conducerea poliției de moravuri că frecventatorii cei mai stăruitori ai cinematografeilor sînt aceiași cetitori de cari e vorba mai sus, cari se duc pe acolo, să-și desăvîșească „educația” profesională.

Ce ar fi dacă s'ar censura cu strășnicie filmele de cinematograful — se zice numai că s'ar face — care cele mai multe sînt școlile, crimei și ale desfructului? Ba au început și șolarii de ambele sexe să le viziteze mai des ca altă dată! Și să se mai mire cineva că nivelul învățămîntului e atît de scăzut! Căutare fătă din clasa VII-a, în loc să-și facă temele, e mindră că, cefînd „Băietana”, poate povestii colegelor, a doua zi, captole din această carte.

Sînt atîtea Atenee populare sau

Universități libere, — cum vrei să li zicești —, și conferențiarii nu lipsesc. Un subiect inenunsiabil e și acesta: „Ce trebuie să cetim, dar mai ales ce trebuie să nu cetim”. Chestiunea aceeași merită mai multă atențiune decît s'ar crede, și sperăm că toți oamenii de bine își vor da contribuția lor pentru reușita cit mai răpede a desideratelor de mai sus, de care e strîns legat viitorul tineretului nostru și deci al neamului întreg.

Dobrin Vornicul.

Em. Papazissu. — *Raze de soare*, Poesii, Bazargic 1925. — Dl. Em. Papazissu, cunoscut mai de mult prin versuri corecte publicate prin unele dintre revistele noastre, stringe în volum o parte din aceste poesii.

Dacă d-sa nu aduce în aceste poesii sale nimic nou și original și nici măcar o puternică sensibilitate lirică, poezia sa are calitatea de a fi sinceră, fără pretenție și deci onestă. Unele versuri surprind plăcut prin musicalitatea lor, altele prin cite vreo imagine fericită. În general culegerea este lipsită de unitate. Cităm pentru plasticitatea ei „Amiază de vară.”

*Se odihnesc truda secerii coase,
Pe cîmp, în umbră alături de stăpîni,
Ciobani trîndăvi adorm vegheați
[de cîm
Cu limbile de-o palmă scoase.*

*La poartă muncii s'a tras greu
[zăvor...
Și-atîț de-aprîns e soarele vîrătec,
Că însăși soarele într'un izvor
Își spală fața de jarate...*

Dacă dl. Papazissu ar continua în această direcție și nu s'ar lăsa furat de sonorități inutile, ar putea scrie lucruri mai trainice.

I. S. G.

Literatură, enciclopede sau altăceva. — Mania „bazaristă” a ieșenilor dela „Adevărul Literar” vrea să ni înfățișeze supt formă de revistă literară, un fel de mic magazin ambulant de mărunțișuri, așa cum sînt cele ce abundă prin străzile anumitor cartiere ale Iașilor.

Din atotcuprinzătoarea „boccea” ni s'au prezentat leacuri pentru „Desinfectarea hirtiei monedă” sau pentru „Moartea muștelor” (comp tința insectivoră a ieșenilor își are o explicare locală).

Același principiu al variației ni-a dat în poezie „Nocturnă Zoologică”

și pe temelul lui ni s'au făcut lecții despre „Radiofonia păsărilor” sau ară cunoscut „Tunelul din Caucaz”.

Ba grija binevoitoare pentru împlinirea complexității necesităților care frămîntă sufletul omenesc, a mers și mai departe. — I s'a dat cetitorului și parte distractivă, supt formă de anecdote sărate, pipărate, dar și pornografe.

Toate bune, până aici, dar să ni fie îngăduit să spunem că lipsște puțințel cîntea negustorească. S'ar putea indica cu două vorbe izvorul de anecdote, din care „Adevărul Literar” împrumută cu nevinovată hărnicie.

„La revue française” nu pierde nici nu se supără, dar s'ar putea ivi într'o bună zi guri rele care să vorbească de rem.nescențe ale unor vechi indeletniciri.

B.

Reviste

Reviste. — „Ramuri”, anul XIX, No. 9, cuprinde: *N. Iorga*: Un succes cultural românesc; *N. Iorga*: Din poemele d-șoarei Elena Văcărescu; *D. Tomescu*: Războiul și Literatura; *Ștefan Bălcești*: Cîntec de amurg; *N. N. Lenguceanu*: Floarea de nufăr; *N. Dobrotescu*: Cîntec (P. Verlaine); *P. Partene*: O poezie cu draci; *Ștefan Bălcești* și *A. Pop Marțan*: Am scris să știe lumea (Comtesse de Noailles); *Virgil Tempeanu*: Icoane de pe drumuri; *Adia Val*: Cîntec; *Al. Leontescu*: Moartea lui Baltazar; *Otokar Hnik*: Li eratura Ceho-Slovacă dela Hus până azi.

Mîș area Literară și Culturală: Kant în filosofia și literatura română.

Cronica Revistelor: Datina, Năzuința, Flamura, Miorița, Gîndul nostru, Țara de-Jos.

Bibliografi.

Universul Literar

Cuponul Nr. 29.

Strângeți complet aceste cupoane și veți lua parte la premiile „Universului” printre cari 2 CASE și 2 VILE.

— Tragerea în toamna Citiți în „Universul” lista premțiilor.